

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ КОМПЛАЄНС У БАНКАХ УКРАЇНИ

Висновки. Економічна компетентність слугує не лише базисом для професійної самореалізації, але й запобіжним засобом професійної ригідності. Знання ринкових механізмів, вимог ринку праці допоможуть майбутньому інженерові у формуванні власного позитивного образу конкурентоспроможного фахівця, здатного відповідати вимогам роботодавця, підвищувати власний професійний рівень, завдяки чому користуватися попитом на підприємстві і самореалізовуватися у професійній сфері.

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегии жизни. – М., 1991.

2. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. – М., 1990.

3. Заиченко Н.И. Обусловленность личностного самоопределения юношества социальными условиями жизнедеятельности: автореф. канд. дис. – М., 1993.

4. Національна доктрина розвитку України <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>

5. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>

6. Основні досягнення в системі вищої освіти України 2007 – 2009 <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>

Стаття надійшла до редакції 17.05.2010

УДК 336.71:330.131.7

Олександр Ковальчук, аспірант кафедри економічної теорії
Львівської комерційної академії

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ КОМПЛАЄНС У БАНКАХ УКРАЇНИ

У статті висвітлено сутність поняття “комплаєнс”, наведено формулювання визначення терміну “ризик комплаєнс”. Розглянуто систему комплаєнс-контролю та її складові. Досліджено особливості управління ризиком комплаєнс у банках України.

Ключові слова: комплаєнс, ризик комплаєнс, комплаєнс-контроль, конфлікт інтересів, система комплаєнс-контроль, фінансовий моніторинг, інформаційна політика, Уповноважений орган, етичні стандарти, Управління дентологією.

В статті отражена сущность понятия “комплаєнс”, приведена формулировка определения термина “ризик комплаєнс”. Рассмотрена система комплаєнс-контроля и ее составляющие. Исследованы особенности управления риском комплаєнс в банках Украины.

Ключевые слова: комплаєнс, риск комплаєнс, комплаєнс-контроль, конфликт интересов, система комплаєнс-контроль, финансовый мониторинг, информационная политика, Уполномоченный орган, этические стандарты, Управления дентологией.

Essence of concept “compliance” is reflected in the article, formulation over of determination of term of “risk of compliance” of is brought. The complains control of system and her constituents is considered. The of features of management the risk of compliance are investigational in the banks of Ukraine.

Key words: compliance, risk of compliance, compliance control, conflict of interests, system compliance control, financial monitoring, informative policy, Authorized of organ, ethics standards, Managements of dentology.

Актуальність теми. Присутність іноземного капіталу у вітчизняних банківських установах, зумовила появу та впровадження нових підходів ведення банківського бізнесу в Україні. Провідні світові фінансові установи (Raiffeisen International член німецької фінансової групи RZB, OTP Bank Nyrt. – найбільший банк Угорщини, BNP Paribas Group – провідна фінансова група Франції, фінансова Італійська група UniCredit Group, PKO Bank Polski SA найбільший банк республіки Польща та ін.) поглинаючи банківську систему України, розширюють можливості для вітчизняних банків,

розвиваючи їх діяльність шляхом впровадження нових банківських продуктів та послуг. Унаслідок цього зростає величина клієнтської бази банків, збільшується їх частка на фінансовому ринку, яка сприяє зміцненню конкурентних позицій у даній сфері.

Проте, вище наведені тенденції, що прослідковуються у банківському секторі економіки, створюють нові труднощі та перепони при здійсненні банківської діяльності. Зокрема варто відзначити той факт, що впровадження нових банківських продуктів та послуг веде до появи нових видів ризиків, які завжди

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ КОМПЛАЄНС У БАНКАХ УКРАЇНИ

опосередковують функціонування банку та зумовлюють необхідність вдосконалення вже існуючих у банках систем ризик-менеджменту.

На сьогоднішній день завдяки присутності іноземних інвесторів, банківські установи України мають змогу отримати зарубіжний досвід у сфері управління банківськими ризиками та використовувати у практичній діяльності передові світові технології, що здатні обмежити вплив різного роду ризиків на функціонування банків.

Сьогодні, вагоме місце у сфері управління банківськими ризиками, займають ризики, які важко піддаються кількісному аналізу та оцінці і становлять серйозну загрозу для діяльності банків. До таких ризиків відносять операційний ризик, ризик втрати ділової репутації та іміджу банком, ризики, які носять політико-правовий характер, стратегічний ризик, ризики форс-мажорних обставин тощо. Проте кількість таких ризиків постійно зростає і провідні світові фінансові установи розробляють нові підходи та методи управління банківськими ризиками удосконалюючи існуючі моделі побудови систем ризик-менеджменту. Зокрема новим видом вищезгаданого кола ризиків є “ризик комплаєнс”.

Мета статті. Метою нашого дослідження є визначення сутності термінів “комплаєнс” і “ризик комплаєнс”, розгляд складових системи комплаєнс-контролю та ознайомлення з підходами управління ризиком комплаєнс у вітчизняних банківських установах.

Виклад основного матеріалу. Комплаєнс у перекладі з англійської мови (*compliance*) – означає згоду, відповідність, погодження. Термін комплаєнс утворився з дієслова “*to comply*”, що перекладається як відповідати. У Оксфордському словнику англійської мови наводиться наступне визначення даного терміну: “комплаєнс” – діяльність, що відповідає встановленим вимогам чи вказівкам, або ж покора (англійською – *compliance is an action in accordance with a request or command, obedience*) [4].

В наш час комплаєнс являє собою напрямок професійної діяльності, що прийшов з практики іноземних країн. Дане поняття зустрічається у “Методичних рекомендаціях щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України”, де зазначається, що комплаєнс – це діяльність пов’язана з дотриманням вимог законодавства та внутрішніх процедур. Комплаєнс у зазначеному вище документі передбачає необхідність знати, розуміти та дотримуватися всіх вимог законодавства України, нормативів, положень і правил, внутрішніх політик, стандартів та кодексів

з питань діяльності банку. Ризик комплаєнс у даному документі визначається як ризик юридичних санкцій, фінансових збитків або втрати репутації внаслідок невиконання банком вимог законодавства України, нормативно-правових актів, внутрішніх положень і правил, а також стандартів саморегулюючих організацій, що застосовуються до його діяльності. Нездатність передбачати вплив неналежних дій працівників банку може призвести до негативного суспільного резонансу та завдати шкоди репутації банку, навіть якщо не було порушено вимог законодавства України [2].

Варто відзначити той факт, що діяльність пов’язана з процесом управління ризиком комплаєнс, яка прийшла з практики західних європейських компаній, набула значної популярності в роботі російських банківських установ та носить назву комплаєнс-контроль. Система комплаєнс-контроль – це комплексна система керування ризиком комплаєнс, що дозволяє ідентифікувати даний вид ризику та здійснювати його систематичний моніторинг, забезпечуючи при цьому безперервну діяльність банку та зменшуючи рівень прояву загроз, які носять нефінансовий характер втрат банку. Дана система включає наступні складові: об’єкти і принципи забезпечення комплаєнс-контролю, перелік внутрішньобанківських нормативних документів, що забезпечують реалізацію комплаєнс-контролю та сукупність внутрішніх органів банку, які здійснюють комплаєнс-контроль [4, 9].

До об’єктів комплаєнс-контролю відносять: управління конфліктами інтересів, що може виникнути між Банком і клієнтами з однієї сторони та між Банком і його працівниками з іншої; діяльність пов’язану з запобіганням участі банку, яка суперечить вимогам чинного законодавства; роботу з інформацією та її захист; функціонування етичних стандартів. Конфлікт інтересів як правило розглядають у формі протидії між майновими і іншими інтересами суб’єктів фінансового ринку, у результаті чого дії (або бездіяльність) однієї сторони приносить збитки (або ведуть до недоотримання доходів) другою стороною чи носить інші негативні наслідки для іншої сторони [8, 10]. До діяльності пов’язаної з запобіганням участі банку, яка суперечить вимогам чинного законодавства відносять: фінансування протиправної діяльності, в тому числі тероризму, відмивання грошей через операції з цінними паперами, відмивання доходів одержаних злочинним шляхом з метою введення їх у фінансовий оборот, використання забороненої

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ КОМПЛАЄНС У БАНКАХ УКРАЇНИ

практики ведення бізнесу, операції банку що підпадають під фінансовий моніторинг, зокрема готівкові валюто-обмінні операції [1, 3]. Так, згідно Листа “Про рекомендації НБУ стосовно ризиків відмивання коштів клієнтами при здійсненні готівкових валюто-обмінних операцій” можуть мати місце випадки пов’язані з ухиленням від сплати податків, здійснення шахрайських дій чи бути складовою ланкою легалізації доходів одержаних злочинним шляхом [3]. Під роботою з інформацією та її захистом слід розуміти: порядок розкриття банком інформації та її прозорість, особливості впровадження банком інформаційної політики, порядок надання інформації про клієнтів банку на вимогу Уповноваженого органу та її захист [1, 2]. Функціонування етичних стандартів у банку пов’язане з сумлінним виконанням працівниками своїх трудових обов’язків, достатнім рівнем професійної підготовки та дотриманням правил внутрішньобанківської корпоративної культури.

Серед основних принципів реалізації комплаєнс-контролю виділяють:

- принцип інвестиційної привабливості бізнесу для акціонерів (бізнес який не несе юридичних ризиків і ризиків втрати ділової репутації та іміджу володіє економічною ефективністю та конкурентоздатністю);
- принцип відповідальності органу, що виконує функції комплаєнс-контролю;
- принцип розподілу на усі точки продажу фінансових послуг (передбачає поширення дії документів комплаєнс-контролю на всі структурні підрозділи банку, які реалізують банківські продукти та надають послуги (фронт-офіси);
- принцип системності реалізації (характеризує комплаєнс-контроль, як діяльність, яка охоплює всі етапи впровадження та реалізації бізнес-процесів і здійснюється неперервно);
- принцип законності (полягає у відповідності юридичним нормам, що регулюють сферу банківського бізнесу);
- принцип відповідальності (характеризується дотриманням професійних і етичних стандартів);
- принцип безпеки (передбачає формування та використання набутого досвіду кращої практики застосування регулювання процесів та процедур) [8, 10].

До внутрішньо-нормативних банківських документів, що регулюють реалізацію комплаєнс-контролю можна віднести такі як: Політика повідомлення про проблеми банку; Політика приймання та дарування подарунків; Політика, яка регулює порядок нагляду за хабарництвом та рівнем корупції у банківській установі; Політика

спрямована на протидію легалізації (“відмиванню”) доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму; Політика про конфіденційність даних; Політика про конфлікт інтересів; Кодекс корпоративної поведінки та етики; Положення про управління ризиком-комплаєнс тощо [4, 10].

Основними органами, що здійснюють комплаєнс-контроль в установах банківського типу відносять: спостережну раду банку, правління, службу комплаєнс-контролю, а також інші внутрішні підрозділи банку на які покладено реалізацію даної діяльності. Зокрема до таких органів можна віднести внутрішній аудит банку та профільні структурні підрозділи (департаменти, центри, управління) [8, 10].

Зокрема у “Методичних вказівках щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України” вказано, що спостережна рада, правління та відповідні підрозділи банку є головними органами, які відповідають і забезпечують належне дотримання банком законодавства та внутрішніх процедур, що реалізуються через систему комплаєнс [2].

Спостережна рада банку відповідає за здійснення нагляду за управлінням комплаєнс-ризиком. Вона затверджує політику банку з дотримання законодавства та внутрішніх процедур банку, у тому числі положення про систему комплаєнс у банку. Спостережна рада або її комітет (аудиторський комітет) повинні періодично оцінювати ефективність дотримання законодавства України та внутрішніх процедур у банку [2].

Правління банку несе відповідальність за безпосереднє дотримання законодавства та внутрішніх процедур, розробляючи відповідну політику банку та забезпечуючи її реалізацію шляхом звітування перед спостережною радою за управлінням комплаєнс-ризиком. Письмова політика банку повинна містити перелік основних принципів, якими має керуватись як керівництво банку, так і його персонал, а також роз’яснення процесів, згідно з якими проходить визначення та управління комплаєнс-ризиком на всіх рівнях управління банку. У разі не дотримання цієї політики правління банку має забезпечити вжиття запобіжних заходів через притягнення працівників банку до дисциплінарної відповідальності [2].

До основних завдань Правління банку, що здійснює процес управління ризиком комплаєнс належить:

- визначати і проводити оцінку основних комплаєнс-ризиків і здійснювати розроблення та затвердження планів управління ними;

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ КОМПЛАЄНС У БАНКАХ УКРАЇНИ

- звітувати перед спостережною радою щодо дотримання законодавства України та внутрішніх процедур;

- інформувати спостережну раду про істотні випадки недотримання процедур, порушення у дотриманні законодавства України та внутрішніх нормативних документів (у першу чергу тих, що несуть серйозний ризик юридичних або регуляторних санкцій, суттєвих фінансових збитків або можуть зашкодити репутації банку).

Голова правління як керівник банку повинен нести загальну відповідальність за координацію дій з виявлення та управління комплаєнс-ризиком у банку, а також здійснювати роботу пов'язану з координацією працівників, які виконують функції у сфері дотримання законодавства України та внутрішніх процедур банку [2].

В окремих випадках обов'язки з дотримання законодавства України, правил і стандартів можуть бути виконані "комплаєнс-відділом" або "службою комплаєнс", а також працівниками інших підрозділів банку. При розподілі відповідальності між кількома підрозділами, кожен підрозділ повинен чітко розуміти, які саме функції покладені на нього. Між головою правління і кожним підрозділом банку мають бути налагоджені зв'язки з питань надання консультацій та обміну необхідною інформацією, достатні для ефективного функціонування системи управління ризиком комплаєнс. Ефективність управління ризиком комплаєнс у банку має періодично перевірятися внутрішнім аудитом. Комплаєнс-ризик повинен включатися до методології внутрішнього аудиту щодо оцінки ризиків. Крім того, має бути створена програма аудиту для перевірки ефективності системи управління ризиком комплаєнс у банку. Підрозділи, що входять до даної системи спільно зі службою внутрішнього аудиту повинні бути відокремлені один від одного для забезпечення незалежної перевірки їх діяльності [2].

Серед вітчизняних банківських установ вже є банки, які здійснюють ідентифікацію ризику комплаєнс та включають його у свої системи управління банківськими ризиками.

Зокрема АКБ "Форум" – член фінансової групи COMMERZBANK Group впровадив власну систему управління ризиком комплаєнс, яка забезпечує контроль над дотриманням банком законодавчо-нормативних актів України, внутрішніх процедур, правил і політик, встановлених у банку та основних морально-етичних принципів ведення бізнесу. Основними функціями при здійсненні управління даним видом ризику в Банку є:

- попередження і протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;

- ефективне врегулювання конфліктів інтересів;

- контроль над виконанням працівниками банку вимог професійної етики при веденні бізнесу.

З метою попередження та мінімізації ризику комплаєнс, в АКБ "Форум" налагоджений зворотній зв'язок з клієнтами банку, що можуть повідомити керівництво банку про злочинні дії працівників за умови наявності відповідних фактів [5].

При запровадженні системи управління ризиком комплаєнс у ПАБ "ІНДЕКС-БАНК" керівництво Банку керувалось наступними принципами:

- управління ризиком комплаєнс – ключовий аспект діяльності фінансової групи Credit Agricole Group до якої входить даний банк;

- правила здійснення процесу комплаєнс-контролю обговоренню не підлягають;

- команда, що здійснює комплаєнс-контроль – операційний підрозділ, який приймає рішення щодо ведення банківського бізнесу, залучення нових клієнтів, продажу банківських продуктів, регулювання конфлікту інтересів та питання, які пов'язані з збереженням конфіденційності банківської інформації;

- наявність системи комплаєнс-контроль не перешкоджає розвитку бізнесу, а лише забезпечує його безпеку;

- ризик комплаєнс – невід'ємна складова системи ризик-менеджменту в Банку;

- управління ризиком комплаєнс передбачає здійснення систематичного контролю над ризиковими операціями; ризиковими обсягами внутрішньобанківської роботи; діяльністю клієнтів та роботою працівників;

- правила комплаєнс-контролю є простими, але їх впровадження потребує часу, а в деяких випадках і зміни внутрішньобанківської культури.

Організаційна структура підрозділу, що здійснює комплаєнс-контроль в ПАБ "ІНДЕКС-БАНК" складається: з Керівника підрозділу, Департаменту фінансового моніторингу, Управління деонтології та відділами фінансового моніторингу на філіях Банку.

До завдань Департаменту фінансового моніторингу ПАБ "ІНДЕКС-БАНК" відноситься:

- здійснення процесу фінансового моніторингу у відповідності з українським законодавством і корпоративними вимогами;

- подання звітної інформації у державні органи;

- здійснення діяльності направленої з протидією легалізації та відмиванню доходів

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ КОМПЛАЄНС У БАНКАХ УКРАЇНИ

одержаних злочинним шляхом та фінансування тероризму;

- контроль за ризиком ділової репутації та іміджу Банку;

- розробка і впровадження політики “Знай свого клієнта”;

- контроль за повнотою охоплення ідентифікації клієнта;

- оцінка нових продуктів і процедур їх продажу.

Управління деонтології займається питаннями пов’язаними з:

- розробкою і впровадженням етичних правил, аналізом порушень;

- роботою з персоналом Банку;

- проведенням семінарів і тренінгів з управління ризиком комплаєнс;

- забезпеченням дотримання правил поведінки з конфіденційною інформацією [6].

У ПАТ “КРЕДОБАНК” також впроваджено систему управління ризиком комплаєнс. Так під ризиком комплаєнс у Банку визначають ризик накладення санкцій, виникнення фінансових втрат, або втрати репутації чи довіри до Банку чи суб’єктів, що діють від його імені, відповідно до діючого законодавства, внутрішніх нормативних документів, прийнятих стандартів дій та етичних принципів [7].

Базельський Комітет з питань банківського нагляду у своєму Листі “Відповідність і функція комплаєнс у банках” рекомендує банківським установам зосередити увагу на таких основних моментах:

- підрозділ комплаєнс повинен розглядатись як ключовий елемент управління ризиками в банку;

- банки повинні дотримуватись ефективних процедур комплаєнсу;

- ігнорування правил комплаєнса може призвести до застосування санкцій та накладення штрафів, що призведе до фінансових втрат чи втрати репутації [11].

Висновки. Таким чином, розглянувши ризик-комплаєнс і діяльність пов’язану з впровадженням та реалізацією системи комплаєнс-контроль, ми

переконались що даний напрямок у роботі банківських установ носить істотний характер у процесі попередження можливих загроз та появи різного роду ризиків, які мають дестабілізуючі ознаки прояву і можуть негативно вплинути на функціонування банку. Також, варто відзначити, що вітчизняні банківські установи, які мають власні системи ризик-менеджменту, почали включати ризик-комплаєнс у коло визначених ними ризиків, використовуючи при цьому сучасні методи оптимізації даного виду ризику за допомогою системи комплаєнс-контроль, що забезпечить у подальшому стабільну роботу банку.

1. Положення “Про здійснення банками фінансового моніторингу”, затверджене постановою Правління Національного банку України №189 від 14.05. 2003 р. – <http://zakon.rada.gov.ua/>

2. Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України, затв. Постановою Правління НБУ від 28.03.2007 р. № 98 – <http://zakon.nau.ua/>.

3. Рекомендації НБУ стосовно ризиків відмивання коштів клієнтами, надіслані листом № 48-012/577-4007 від 19.03.2009 р. – <http://zakon.rada.gov.ua/>

4. “Вікіпедія” свободная энциклопедия: Комплаєнс-контроль – <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.

5. Акціонерний комерційний банк “Форум” – <http://www.forum.ua/>.

6. Публічне акціонерне товариство ІНДУСТРІАЛЬНО-ЕКСПОРТНИЙ БАНК (ПАТ “Індекс-Банк”, член фінансової групи Credit Agricole Group) – <http://indexbank.ua/ukr/main.php/>.

7. Публічне акціонерне товариство “КРЕДОБАНК” – <http://www.kredobank.com.ua/>

8. Опыт организации комплаєнс-контроля в рамках СВК: основные принципы и стандарты комплаєнс контроля – <http://www.gAAP.ru/biblio/audit/practice/>.

9. <http://www.consultant.ru/law/ref/>

10. Малахун Д.В. Особенности организации комплаєнс-контроля в российских банках – <http://bankir.ru/technology/article/2303295/>.

11. Basel Committee on Banking Supervision: Compliance and the compliance function in banks, april 2005 – <http://www.bis.org/publ/bcbs113.htm>.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2010

“Обривают звільна всі пута,
Що в’язали нас з давнім життям:
З давніх брудів і думка розкута –
Ожисмо, брати, ожисем!”

Іван Франко
видатний український письменник,
громадський і політичний діяч

